

Desatero moderního odpadového hospodářství v ČR, aneb jak naplnit evropské cíle a zbytečně nezvyšovat náklady obcí a měst

Zehn Anforderungen an eine moderne Abfallwirtschaft in der Tschechischen Republik. Wie kann man EU-Ziele erfüllen, ohne die Kosten hoch zu treiben

Petr Havelka¹

Abstrakt

Po každoročním vyhlášení dat o odpadovém hospodářství ze strany Ministerstva životního prostředí ČR lze stručně shrnout, že v ČR je dlouhodobá roční produkce odpadů průměrně kolem cca 32 milionů tun. Z tohoto množství se odpadovému sektoru daří využít již plných 83% odpadů. U komunálních odpadů se jejich produkce průměrně pohybuje kolem 5 milionů tun ročně. Z nich se daří dle nových cílů EU recyklovat zatím pouze 38% (cíl k roku 2035 je 65%). Míra skládkování komunálních odpadů v ČR naopak každoročně klesá, a to již osmým rokem. Daří se to díky dlouhodobé spolupráci odpadových firem a obcí, které se snaží stále ve větší míře s odpady nakládat jako se zdroji surovin, a to bez potřeby citelného zdražení. Shrnutí současného stavu a jednotlivá opatření, která k dosažení cílů EU navrhnou oborové svazy ČAOH, SVPS a SKS v rámci tzv. Desatera moderního odpadového hospodářství, budou obsahem letošní prezentace Petra Havelky.

Kurzfassung

Nach der jährlichen Veröffentlichung von Daten zur Abfallwirtschaft durch das Ministerium für Umwelt der Tschechischen Republik kann kurz zusammengefasst werden, dass die jährliche Abfallproduktion in der Tschechischen Republik im Durchschnitt etwa 32 Millionen Tonnen beträgt. Aus dieser Menge gelingt es der Abfallwirtschaft bereits volle 83 % der Abfälle zu nutzen. Im Fall des Kommunalabfalls bewegt sich die Produktion an die 5 Millionen Tonnen jährlich. Davon gelingt es gemäß den neuen EU-Zielen bisher nur 38 % zu recyceln (das Ziel zum Jahr 2035 beträgt 65 %). Das Deponieren der Kommunalabfälle nimmt in der Tschechischen Republik jährlich ab, und zwar schon das achte Jahr. Es gelingt dank einer langfristigen Zusammenarbeit der Unternehmen aus dem Bereich der Abfallwirtschaft und der Gemeinden, die im zunehmenden Maß bemüht sind Abfall als eine Rohstoffquelle zu behandeln, ohne einer wesentlichen Erhöhung der Preise. Eine Zusammenfassung des gegenwärtigen Zustandes sowie die einzelnen Maßnahmen, die zur Erreichung der EU-Ziele durch die Fachverbände ČAOH, SVPS und SKS im Rahmen der sog. Zehn Gebote der modernen Abfallwirtschaft vorgeschlagen werden, bilden den Inhalt der diesjährigen Präsentation von Petr Havelka.

¹Česká asociace odpadového hospodářství, Pod Pekárnami 157/3, 19000 Praha 9, havelka@caoh.cz

1 Úvod

Jeden známý starosta s oblibou a s úsměvem říká, že starosta se musí stát odborníkem na 1000 věcí okamžikem svého zvolení. Starostky a starostové skutečně nemají jednoduchou pozici, neboť se na ně postupem času navaluje stále více bobtnající řada různých agend. A to i přes opakované sliby centrálních politiků, že obcím se bude snižovat šíře povinností, administrativní zátěž apod.

Myslím, že řada starostů se mnou bude souhlasit, že z pozice státu se agendy zatím příliš nezjednodušují, spíše naopak. Jak je tomu v odpadech? Bohužel stejně. Míra různých povinností narůstá stále, a to poměrně široce. Zde však nelze odkazovat na to, že by to po nás chtěla Evropská unie. Naopak, v odpadech jsme, slovy některých starostů: „papežštější než papež“. Uvedme si velmi známý příklad, na který mezi mnoha upozornil v polední době např. starosta Bohumína a senátor Petr Vícha. Ten veřejně pojmenoval fakt a specifikum českého zákona, že ač bylo obcím několik posledních let opakovaně říkáno, že bude nutné značně navýšit náklady obcí a měst na odpady, a to z důvodu, že EU údajně zakazuje skládkování již k roku 2024, legislativa EU v reálu nic takového nepožaduje. A měl pravdu.

Unie letos přijala jasné cíle

V předchozích letech odpadová legislativa EU žádné omezení k roku 2024 neznala. Letos vydala EU nové odpadové směrnice, ve kterých stanoví mimo jiné dva základní cíle. Jedním je potřeba navýšení recyklace komunálních odpadů na 65% k roku 2035 a druhým je snížení skládkování komunálních odpadů na 10% ke stejnému roku, tedy k roku 2035. Unie zároveň říká, že odpady, které se budou postupně odklánět od skládek, nemají být přesouvány do kapacit nových spaloven (ZEVO), ale že mají být co nejvíce tříděny a využity cestou recyklace, jako zdroje surovin pro další výrobu. Tento princip a stanovené časování smysl jistě dávají.

2 Obce a města jsou aktivní dlouhodobě

Obce, města a odpadové firmy dlouhodobě přistupují k odpadovému hospodářství aktivně. Českou sběrnou sítí barevných kontejnerů na tříděné odpady by nám mohla závidět velká řada států EU. Odpadové firmy a obce postupně za cca 25 let vybudovaly kvalitní systém nakládání s odpady, který se dále pozitivně vyvíjí. Nákladovost systému se drží v akceptovatelné výši pro obce a města. Daří se tak udržet nelehkou rovnováhu mezi postupně se zpřísnujícími požadavky evropské legislativy a reálnými možnostmi obcí a měst.

Velmi dobře obce a města zvládly například zavedení systémů třídění biologicky rozložitelných odpadů a kovů k již zavedenému třídění plastů, papíru a skla. Tyto systémy se dále rozvíjejí. Obce a jejich občané si tedy jistě zaslouží uznání. Pozitivní je také to, že dobré výsledky v separaci mají občané každoročně a že se stále zlepšují. Míra separace již cca 20 let postupně roste, a to ve zcela dobrovolném prostředí. To, že systém funguje takto dobře v dobrovolné rovině, je jeho podstatný kladný znak.

ČAOH plně podporuje nové evropské cíle. Obce a města jsou našimi dlouholetými zákazníky (zákazníky našich členských firem) a proto víme, že nově schválené evropské cíle, včetně jejich časování, rovněž respektují a podporují. Podporují cestu většího třídění a recyklace, stejně jako s tím spojené postupné omezování skládkování dle evropského cíle k roku 2035.

3 Nečekáme na nové zákony, jsme aktivní už nyní

Ve stále větším počtu měst a obcí se zodpovědně, dle jejich možností, postupně zefektivňují systémy třídění a redukuje se množství směsných komunálních odpadů. Snižování množství směsných odpadů je jednou z logických priorit nové evropské odpadové strategie. Firmy jdou těmto snahám naproti a v řadě obcí se daří realizovat významná navýšení procent separace

využitelných složek komunálních odpadů. Znamé jsou příklady 39 obcí na Znojemsku, vybraných obcí na Ostravsku, či příklad města Hradec Králové a mnoha dalších. Zde se podařilo velmi dobře zavést tzv. systémy door to door.

Zjednodušeně řečeno, zde přistavili sběrné nádoby přímo do rodinných domů. Po měsících podrobného měření se ve velké většině lokalit potvrdilo navýšení separace o desítky procent a na druhé straně viditelné snížení produkce směsného komunálního odpadu. V řadě případů pak mohl být prodloužen interval svozu černých popelnic na dvojnásobek. Obce tak ušetřily část nákladů. Další náklady ušetřily tím, že na skládky putovalo méně směsných komunálních odpadů a nebyly tak za ně hrazeny poplatky. Tyto systémy jednoznačně přispívají k lepšímu nakládání s odpady a jdou směrem ke splnění evropských cílů. Není k tomu třeba nová legislativa a není třeba násobně navyšovat různé poplatky, či náklady obcí na odpadové hospodářství. Není ani třeba nastavovat české cíle o 11 let přísněji než požaduje EU. Prokazatelně se daří postupně zajišťovat viditelně lepší separaci. Separací však cesta k recyklaci nekončí, spíše začíná.

4 Jak podle ČAOH podpořit skutečnou recyklaci a nevytahovat z obcí další prostředky

Podpora finální recyklace je nezbytnou součástí řešení. Zatím je zřejmé, že v této oblasti má stát poměrně velké rezervy. A je také zřejmé, že budoucí vyšší náklady nemohou nést v zásadní míře opět obce a města. Pokud bych měl vyjmenovat opatření, kterými stát recyklaci skutečně podporuje, mohl bych zřejmě uvést pouze dotace. Dotace však situaci nezachrání a ani zachránit nemohou. Často se jedná pouze o peníze investiční a nikoli provozní. Recyklační technologie přitom nejsou, na rozdíl od některých jiných způsobů nakládání s odpady, extrémně nákladné na pořízení. Klíčovou věcí pro recyklaci je spíše reálnost dlouhodobého prodeje finálních výrobků a možnost, aby tyto výrobky byly i cenově konkurenceschopné oproti výrobkům z primárních surovin. Jako ČAOH v tomto směru aktivně navrhujeme tři základní nástroje k podpoře finální recyklace:

1. Zvýhodnění recyklovaných výrobků a recyklátů ve formě snížené DPH.
2. Závazek státu, aby ve veřejných zakázkách z určitého procenta využíval recyklované výrobky.
3. Snížení zdanění práce v recyklačním průmyslu.

Jsme přesvědčení, že pokud by byla tato opatření realizována, pak jednoznačně vzroste poptávka po vytríděných druhotných surovinách z obcí a měst a kruh cesty k oběhové ekonomice se opět více propojí. Podobná opatření navrhuje i sama Evropská unie. Tato opatření zároveň nevyžadují násobně navýšené poplatky, či daně za odpady obcí a měst, jsou motivační, nikoli represivní a jsou plošná.

5 Náklady nemohou nést jen obce, je třeba ještě více zapojit výrobce zboží

Efektivní recyklaci v míře 65% však nelze zařídit jen touto cestou. Velmi důležitá bude také role tlaku EU na samotné výrobce obalů a výrobků. Unie již tento tlak postupně připravuje. Mělo by jít o to, aby výrobci byli motivováni k používání dobře recyklovatelných materiálů a pokud možno jednoduchých obalů. V tuto chvíli máme ve žlutých kontejnerech cca 38 různých druhů plastů, s různou obtížností recyklace. Pokud by se tlakem na výrobce počet druhů snížil, pak to samozřejmě úměrně zvýší možnosti recyklace a sníží náklady na celý proces. Dám jednoduchý příklad – pokud na láhvi s kefirem, která je sama o sobě velmi dobře recyklovatelná nebude natavený rukávec z PVC s popisem výrobku, ale etiketa bude nastříkána, nebo bude papírová,

nebo z jiného recyklovatelného materiálu, bude recyklace takové lahve mnohem lépe proveditelná než nyní. PVC není dobré ani k energetickému využití, které je také důležitou součástí řešení. Výrobce může tuto změnu učinit poměrně jednoduše a výrazně tím zlevní a zefektivní následnou recyklaci obalu. A o to přeci jde.

Výše je popsáno několik poměrně jednoduchých řešení, která nás mohou dovést o citelný kus dál směrem ke splnění evropských recyklačních cílů a cílů k omezení skládkování. Pokud by tato opatření platila, je zřejmé, že druhotné suroviny budou skutečně cenné suroviny pro další výrobu, bude po nich tržní poptávka a nebude racionální je skládkovat.

6 Na Slovensku obce chtějí motivovat, nikoli trestat

Obce a města v ČR plní svou roli v odpadovém hospodářství více než dobře a není fér navrhovat řešení, která by jim přinášela rizika represí např. ve formě násobně navýšených poplatků, či jakýchkoli ekologických daní v souvislosti s odpady. Není ani fér, pokud to samy nechtějí a pokud je to dražší, jim stanovovat cíle o 11 let přísnější než požaduje Evropská unie. Proč? Pro koho by takové řešení bylo výhodné? Pro obce asi ne. Pro obce by bylo pouze dražší. Stát by měl obce pozitivně motivovat k co nejlepšímu třídění. Určité navýšení skládkovacího poplatku je možné, ale mělo by zásadně cílit zejména na třídění. Velmi rozumně byla navržena např. progrese skládkovacího poplatku v aktuálním slovenském návrhu zákona o odpadech. Obce, které dobře třídí, mohou ve finále platit za skládkování méně než doposud, jak ukazuje tabulka z vládou schváleného slovenského zákona. A přitom efektivně zajistí cestu ke splnění evropského cíle.

Tabulka 1: Položky a sazby za Uloženie zmesového komunálneho odpadu(20 03 01) a objemného odpadu (20 03 07) na skládku odpadov € . t⁻¹

Položka	Úroveň vytriedenia komunálneho odpadu	Sadzba za príslušný rok v € . t ⁻¹				
		2019	2020	2021	2022	2023-2030
1	<10%	17	26	33	40	46
2	10-20%	12	24	30	36	41
3	20-30%	10	22	27	32	36
4	30-40%	8	13	22	27	31
5	40-50%	7	12	18	22	26
6	50-60%	6	11	15	19	21
7	>60%	5	8	11	14	16

7 Závěr

Pro vhodné nastavení národní odpadové legislativy týkající se komunálních odpadů existuje podle nás jedna důležitá zásada, která v ČR zatím nebyla zcela naplněna. Do finální podoby zákona by velmi aktivně měly promlouvat ti, kdož velkou většinu nákladů celého systému hradí. A to jsou u komunálních odpadů z 85% obce a města. Pokud se podaří najít řešení, které bude nastavené dle evropských cílů a nebude znamenat zásadní navýšení nákladů pro obce a města, může to být řešení prosaditelné, funkční a stabilní. Jako ČAOH jsme připraveni obcím i státu v této věci velmi aktivně pomoci. Z našeho pohledu a po mnoha konzultacích s obcemi a městy jsme přesvědčeni, že řešením může být naplnění níže uvedených 10 bodů tzv. Desatera moderního odpadového hospodářství, které připravila ČAOH, spolu s dalšími dvěma významnými oborovými svazy – Sdružením komunálních služeb a Spolkem veřejně prospěšných služeb viz níže.

Desatero moderního odpadového hospodářství

1. Četnější a lépe dostupné popelnice na tříděný odpad
2. Daňové zvýhodnění recyklovaných materiálů a výrobků z odpadů
3. Upřednostnění recyklovaných výrobků ve veřejných zakázkách
4. Rovný přístup, technologická neutralita, tržní prostředí
5. Zpracování odpadu na třídících linkách
6. Povinné třídění biologického odpadu
7. Rozvoj výroby a využití paliv z vytríděných odpadů po vzoru EU
8. Stabilnější právní prostředí pro trh s palivy z odpadů
9. Lepší legislativa pro provoz třídících linek
10. Navýšení skládkovacího poplatku ano, ovšem nikoli dle potřeb spaloven

Cílem navrhovaných opatření je dosažení cílů evropského balíčku oběhového hospodářství s akceptovatelnými náklady pro obce a města